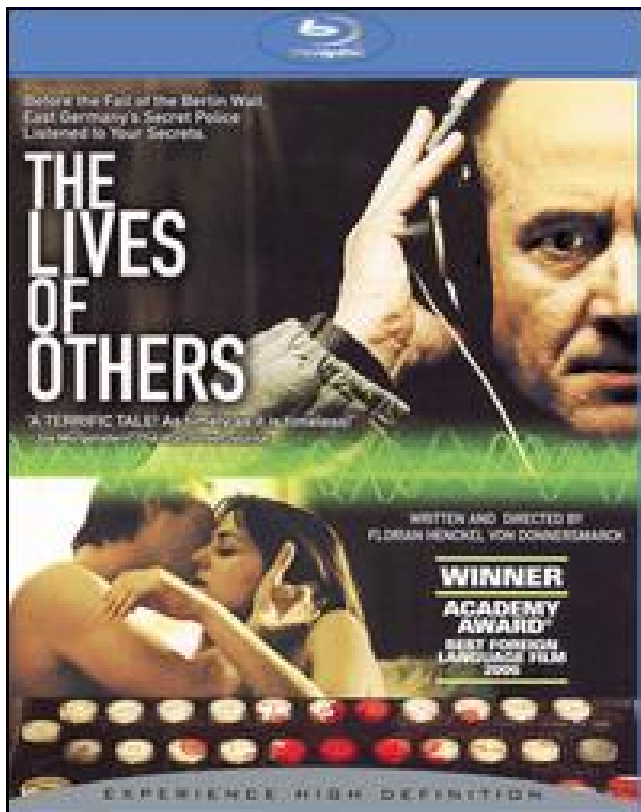

Izsa Jenő

A katonai elhárító tisztek képzéséről

Bármennyire is közhelynek tartják sokan, mégis igaz, hogy a múlt megismerése nélkül sem a jelen nem érthető meg, sem a jövő nem építhető fel. Ezért tartom fontosnak, hogy a szakmai képzés, a speciális nemzetbiztonsági felkészítés fejlesztésének időszerű feladatainak végzése és távlatos teendőinek számbavétele során a korábbi képzési tapasztalatokat is kritikusan feltárjuk és amennyiben lehetséges, hasznosítsuk. Dolgozatomban a katonai elhárító tisztek átképző tanfolyamának 1985-ben érvényes tematikáját mutatom be és annak tartalmát pedagógiai-szakmai nézőpontból elemzem.

Kiindulási alapként rögzíthetjük azt a hipotézist, amit világosan igazolni szándékozunk (és amit a tartalomelemzés segítségével majd egyértelműen alátámasztunk), hogy a vizsgált időszak szakmai képzésére döntő befolyást gyakorolt a katonai elhárítás korabeli helyzete, rendeltetése, feladatrendszere, valamint a szervezet politikailag kiemelt státusa, jelentősége.

Mint köztudott, a rendszerváltást megelőző évtizedekben (az 1990-es év februárjáig) a katonai elhárítás az egységes állambiztonsági szervezethez tartozott. Az 1956-os forradalom külső

erőkkel történt drasztikus leverését néhány évig tartó stabilizációs időszak követte. A politikai, gazdasági és szociális konszolidáció egyik, témánk szempontjából is fontos momentuma, hogy a társadalmi stabilitás érdekében, valamint a hatalmi-politikai stílusváltás részeként sor került az állambiztonsági tevékenység egészének újragondolására, feladat- és szervezeti rendszerének az új körülményekhez történő igazítására.

1957-ben a katonai elhárítás átkerült a Belügyminisztériumba és a BM II. Főosztály I. osztályaként folytatta munkáját. Ezzel az intézkedéssel valósult meg a katonai elhárító és a polgári állambiztonsági szervek belügyminiszter általi irányítása. Az egységes állambiztonsági szervezetbe nem tagozódott be a katonai hírszerzés, amely továbbra is a Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének alárendeltségében működött (mint csoportfőnökség). 1962-ben a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) vezetése elérkezettnek látta az időt az állambiztonsági terület átszervezésére. Az átszervezés célja – egy 1963-as belügyi jelentés szerint – a korábbi ún. „totális elhárítás” szervezeti maradványainak felszámolása volt.

A belügyminisztérium szervezetét átalakítva az állambiztonsági tevékenységet a megváltozott bel- és külpolitikai viszonyokhoz igazították. Az MSZMP Központi Bizottság Politikai Bizottságának elvi jelentőségű határozata alapján létrehozták és gyakorlatilag egészen 1990 elejéig működtették a közvetlen pártirányítás alatt álló központosított állambiztonsági szervet, a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökséget. Ennek keretein belül jött létre és végezte szakmai feladatait a III/IV. (Katonai Elhárító) Csoportfőnökség. Ez az 1962 augusztusában bekövetkezett szervezeti és tartalmi változás egészen az 1990. évi X. törvény hatálybalépéséig meghatározta a katonai elhárítás helyzetét, feladatrendszerét és arculatát.

A demokratikus átalakulás előtt az állambiztonsági tevékenység jogi alapját a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. sz. törvényerejű rendelete képezte. A rendelet 4.§-a az állam- és közbiztonság védelme és fenntartása érdekében az alábbi fő feladatokat határozta meg az állam belső rendjének védelmében:

„ – Fel kell deríteni a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi, gazdasági rendje, a béke és az emberiség elleni, az állampolgárok személye és tulajdona ellen elkövetett, továbbá az egyéb bűncselekményeket, meg kell akadályozni ezek elkövetését.

– Le kell leplezni a hazánkkal szemben álló hatalmak, azok szervezeteinek, egyéb külföldi szervezeteknek a Magyar Népköztársaság társadalmi, vagy gazdasági rendjének megdöntésére, aláásására vagy gyengítésére irányuló terveit, tevékenységét és meg kell akadályozni kártevő munkájukat.”

Az idézett törvényerejű rendelet alapján a Minisztertanács 39/1974.(XI.1.) sz. a rendőrségről szóló rendeletében felsorolta az állam belső biztonsága védelmében végrehajtandó feladatokat. Az állambiztonsági feladatok: a hírszerzés, a kémelhárítás, a belső reakció (belső ellenség) elhárítása, a katonai elhárítás, továbbá a szakmai feladatok ellátásához szükséges operatív technikai teendők voltak. Ezek teljesítése a Belügyminisztérium szervezetében az Állambiztonsági Főcsoportfőnökség (BM III. Főcsoportfőnökség) szerveire hárult. A Főcsoportfőnökség részletes feladatait titkos minisztertanácsi határozat és az ez alapján

kidolgozott Ügyrend tartalmazta, amely meghatározta az állambiztonsági szervek által alkalmazható titkos eszközök körét. Ez alapján: a szervezet folytathatott titkos megfigyelést és környezettanulmányozást; telefon-, lakás- és hivatali lehallgatást; titkos házkutatást; ellenőrizhette a különböző postai küldeményeket.

Az állambiztonsági szervek – köztük a katonai elhárítás – operatív (műveleti) tevékenysége az említett törvényerejű rendelet és kormányrendelet alapján kidolgozott, annak szellemiségét tükröző és a végrehajtás szabályait rögzítő belügyminiszteri parancsok, valamint a titkos eszközök és módszerek alkalmazását részletesen meghatározó, az általános és a speciális eljárásokra vonatkozó (belső, nem nyilvános) szakutasítások alapján folyt a rendszerváltásig.

A III/IV. (Katonai Elhárító) Csoportfőnökség működési területén (Honvédelmi minisztérium, Magyar Honvédség, Határőrség, Belső Karhatalom) a következő állambiztonsági szakmai feladatokat látta el:

- a nyugati országok hírszerzőinek felderítése, tevékenységük megakadályozása;
- a hadseregbe, illetve a katonai iskolák (tanintézetek) állományába felvételre kerülők állambiztonsági ellenőrzése;
- a nyugati országba kiutazó, valamint az ott kapcsolattal rendelkező katonák ellenőrzése;
- a fegyveres erők harckészültségét veszélyeztető cselekmények (hazaárulások, szökések, rendkívüli események) megelőzése, felderítése, megakadályozása;
- az alakulatok titokvédelmének biztosítása;
- a katonai gyakorlatok, szállítások biztosítása.

A szakmatörténet említett főbb állomásainak felidézése azért is fontos, mivel az állambiztonsági szolgálatok tisztjeinek képzése is szorosan kötődik a szervezethez, annak változásaihoz és az adott kor követelményeihez. Az egységesen irányított állambiztonsági szervezet tisztí állományát a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozó Rendőrtiszti Főiskolán képezték (1989-ig).

A Katonai Elhárító Csoportfőnökség állományába átvett tiszteket első szakmai beosztásukra iskolarendszerű, államilag legitimált, kontrollált és finanszírozott nappali képzés keretében készítették fel. Az ún. átképző tanfolyam előkészítéséért, végrehajtásáért, szakmai színvonaláért és tartalmáért a Rendőrtiszti Főiskola Állambiztonsági Tanszéke volt felelős.

Az átképző tanfolyam időtartama 6 hónap volt. A képzést két időszakra bontották: az első oktatási periódus 12 hetet, a második oktatási időszak 10 hetet vett igénybe. Az oktatási ciklusokat 1 – 1 hetes vizsgaidőszak zárta.

A képzés alapvető (és egyetlen) központi dokumentuma Tematika a katonai átképző tanfolyam számára volt, amelyet az Állambiztonsági Tanszék szakcsoportvezetői állítottak össze.

A Tematika összesített óra- és vizsgatervet, valamint a tantárgyak részletes tematikáit (tárgyköröket, témákat, óratípusokat és a hozzájuk rendelt óraszámokat, illetve összes óraszámokat) tartalmazza.

A tematika részletesebb tanulmányozásakor szembetűnik az 1985-ös év sajátossága, mivel az

első tantárgy a lehető legaktuálisabb politikai helyzetet illusztrálja és a lehető legaktuálisabb politikai ismereteket tartalmazza A XIII. pártkongresszus anyaga és időszzerű politikai kérdések címmel. A tanfolyam többi ismeretanyagától élesen elkülönülő ideologikus jellegű tantárgyra összesen 46 órát terveztek. A tantárgy tartalma gyakorlatilag azonos a pártkongresszusról kiadott anyag fejezetcímeivel, illetve a kongresszuson megtárgyalt főbb témákkal. Ezért szerepelnek a témák sorában a szocialista fejlődés történelmi tapasztalatai, a nemzetközi feltételrendszer helyzete, a társadalmi viszonyok alakulása, a gazdasági teljesítőképesség növelésének eszközei és feladatai, az életszínvonal és szociálpolitika, a szövetségi politika, a szocialista nemzeti egység, a politikai tudatformálás, az erkölcs és a műveltség, a párt belső életének fejlesztése és más akkoriban elsőrendűnek számító kérdések. A tantárgy oktatása a két ciklusra arányos óraszámokkal elosztva történt.

A Vezetési és szervezési ismeretek tantárgy elvileg alapozó, általános ismereteket tartalmaz, ezért az első oktatási ciklusban 40 tanórát fordítottak rá. A 40 órából legfeljebb 10–12 óra felelt meg a tantárgy címének. Az elméleti és a gyakorlati jellegű órák aránya 85–15%. Nem állítható tehát, hogy valóban a vezetés- és szervezéstudomány elméleti és gyakorlati problémáit exponálták.

Az Ismeretbővítés cím alatt két tantárgyat oktattak. A Kriminálisztika 32 összes órájából 19 elméleti (11 óra előadás, 8 óra szeminárium), 13 óra gyakorlati. A témákat elemezve megállapíthatjuk, hogy a Rendőrtiszti Főiskolától joggal elvárható tartalom a klasszikus kriminálisztikai tárgyköröket foglalta magában. A nyomtan, az anyagmaradványok, az azonosítás, a ballisztika, a kriminálisztikai csapdák, az írás- és okmányvizsgálat, a biztonságtechnikai eszközök és a nyilvántartások ismeretanyaga a mai napig szerves része a kriminálisztika tudományának, metodikájának és természetesen az oktatásnak.

A Rendészeti ismeretek tantárgy a szakmai ismeretek oktatásához járult hozzá. Az állambiztonsági feladatok közé tartoztak az idegenrendészeti, igazgatásrendészeti, útlevéllal kapcsolatos teendők. Külön említést érdemel, hogy a sokszorosító gépek felügyeletével (szamizdat!) és a vadásztársaságokkal kapcsolatos állambiztonsági feladatokkal (fegyver miatt?) önálló témában foglalkoztak. A rendészeti ismeretek tárgyköreihez kapcsolódóan azonban egyetlen tanóra gyakorlati foglalkozást sem tartottak, ami nehezen magyarázható, hiszen a feldolgozott ismeretanyagra bizonyára nem csak az elmélet szintjén volt szükség.

A Bűnügyi tudományok és szolgálati ismeretek tantárgycsoport összetetten tartalmazta a szakmai (elhárító) munka ismeretanyagát és a szorosan kapcsolódó jogi, kriminológiai és kriminálisztikai tananyagot. Ez az általános megnevezés a tanfolyam legfontosabb tantárgyait takarta. A 762 össz tanóra pontosan 70%-a, tehát 532 tanóra az ide sorolt öt tantárgyra jutott. Ebből összesen 100 tanórán oktatták a jogi tananyagot és az ún. bűnügyi tudományok névvel feltüntetett kriminológiát, kriminálisztikát és kriminálstatisztikát. A tanfolyamon a tanulmányok középpontjába állított szakmai (tehát elhárítási vagy operatív) ismeretanyag oktatása 432 tanórán történt. Ez az összes tanulmányi idő majdnem 60%-a.

Az Általános kriminológia és kriminálstatisztika tantárgy szintén két szorosan összetartozó ismeretanyagot tartalmaz. A kriminológia tantárgy tematikájában az egyes téák arra a központi gondolatmenetre épülnek, hogy a bűnözés olyan társadalmi jelenség, amelynek fő okai egyfelől

a makro szinten (társadalmi méretekben), másfelől a mikro(munkahelyi, családi, közösségi, csoport) környezetben találhatók. A személyiségnek (torzulásainak, devianciáinak, fejletlenségének, deficitjeinek, helytelen beállítódásainak) is alapvető jelentőséget tulajdonítottak, külön témában ezt oktatták is. A klasszikus, akár ma is oktatható kriminológiai témák mellett külön foglalkoztak a modern burzsoá kriminológiai kutatások elméleti alapjaival és azok marxista bírálatával.

Az eddig bemutatott tantárgyak azt a célt szolgálták, hogy megalapozzák a szakismeretek oktatását, mintegy körbejárták a szakmai tevékenységet befolyásoló, ahhoz kapcsolódó interdiszciplináris területeket.

A katonai elhárító tisztek szûken értelmezett szakmai felkészítése a két fő tantárgy: az Operatív alapismeretek, illetve a Komplex ismeretanyag keretében történt. Mindkettő nagy óraszámban került oktatásra, beszámolási kötelezettséggel illetve záróvizsga tantárgyként.

- Az Operatív alapismeretek tantárgy három nagy terjedelmű tárgykört tartalmazott:

I. Az ellenség tanulmányozása.

II. Az állambiztonsági munka erői és eszközei.

III. Az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkája.

Az operatív alapismeretek tantárgy oktatása a tematika szerint mindösszesen 222 tanóraban folyt, ebből 52 óra (25%) előadás, 92 óra (42%) szeminárium és 78 (33%) óra gyakorló foglalkozás volt. Mindezzel a képzésnek azt a jellemzőjét igazolhatjuk, mely szerint a szakismeretek oktatása minden tekintetben a praxis követelményei szerint történt és a hallgatókat a tanfolyam utáni várható feladatokra, a való életre készítették fel, vagy legalábbis erre maximálisan törekedtek.

Az I. tárgykör az ellenség tanulmányozása döntően az ellenséggel, tehát a korabeli terminológiával „az imperialista országok titkosszolgálati szerveivel” foglalkozott. A tematika pontosan visszatükrözi azt a korabeli hivatalos felfogást, hogy a szocialista állam és a fegyveres erők biztonságát veszélyeztető fő ellenségnek, a legnagyobb külső fenyegetésnek a minden tekintetben szembenálló és jelentős potenciállal rendelkező nyugati kapitalista világ országait, szövetségi rendszereit és annak titkosszolgálatait tekintették.

A II. tárgykör Az állambiztonsági munka erői és eszközei az előző témákban megismert ellenséggel szembe állítható és ténylegesen harcba küldhető saját operatív szakmai potenciált tárgyalta az eszközök oldaláról. Az első, bevezető téma az állambiztonsági munka alapelveit, a következő négy téma pedig a szakmai tevékenység általánosan használt, mindennapos eszközrendszerét tartalmazta. Az operatív munka hagyományosan alkalmazott eszközei között oktatták a nyilvántartásokat, a környezettanulmányt, az operatív figyelést és a „K” ellenőrzést. Ez utóbbi a mai fogalmak szerint a postai küldemények operatív ellenőrzését jelentette. Az

operatív technikai rendszabályok alkalmazása önálló téma volt. Ennek keretében oktatták a 3/a (telefonlehallgatás), a 3/e (szobalehallgatás) és a 3/r (rejtett fotózás, optika, TV) rendszabályokat. Ugyancsak önálló témában foglalkoztak az operációval, amely akkoriban a rendelkezésre álló eszközök kombinált, titkos vagy leplezett alkalmazását jelentette.

A tantárgyban a III. tárgykör Az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkája volt. A témák az előző tárgykör ismeretanyagához szorosan kapcsolódtak, mivel itt oktatták az állambiztonsági szervek rendelkezésére álló erők és eszközök, módszerek alkalmazását az elhárító tevékenység napi gyakorlatában. A tárgykör ennek megfelelően kevésbé elméleti jellegű, ezt igazolja a tanórák megszámolása: előadásra 12 óra, szemináriumra 34 óra, gyakorlati foglalkozásra 38 óra jutott.

Az Operatív alapismeretek tantárgyat két oktatási periódusra osztották, az első ciklusra 160 tanórát terveztek, amely után „B”, tehát beszámoló értékű vizsga következett. A tantárgy három tárgyköre azonban olyan óraszámra került a tematikába, hogy nehezen képzelhető el a 160. tanóra utáni megállás és számonkérés. Ebben az esetben ugyanis a III. tárgykör 3. témájának „A bizalmas nyomozás” témának az előadása és a szemináriumát követően az oktatást a vizsgaidőszak miatt abba kellett volna hagyni és a vizsgát (beszámolót) követő héten a nevezett témában a gyakorlati foglalkozással tovább folytatni. Logikusabbnak tűnik és joggal tételezzük fel, hogy a I. és II. tárgykörök befejezésekor került sor a beszámolóra, amelynek célja nem lehetett más, mint az elsajátított (alapvetően) elméleti ismeretek ellenőrzése és értékelése.

- A Komplex ismeretanyag tantárgy a második képzési periódusban került oktatásra. A tematikában elfoglalt kiemelt helyére egyértelműen következtethetünk abból, hogy magas volt a tanóraszám (210 tanóra a tanfolyam összes idejének majdnem 30%-a), valamint a tanfolyamot záróvizsga a tantárgy ismeretanyagára épült.

A Komplex ismeretanyag tantárgy az alábbi tárgyköröket (akkori megnevezéssel: témacsoportot) tartalmazta:

- I. Az állam elleni bűncselekmények és az ellenük folyó harc
- II. Titkaink és a népgazdaság állambiztonsági védelme
- III. Az idegenforgalom és a bűnözés
- IV. Az állambiztonsági munka erőinek, eszközeinek együttes alkalmazása
- V. Belső ellenség elleni harc kérdései
- VI. A fegyveres erők védelme és a katonai bűncselekmények
- VII. Határőr felderítési ismeretek

VIII. Az állomány védelme

Amint a tárgykörök felsorolásából is kitűnik, a „KOMPLEX ISMERETANYAG” tantárgy a szakmai munka, tehát az elhárító tevékenység fontos, egymástól a valóságban is elkülöníthető területeivel foglalkozott. A tematika elemzése alapján megalapozottan állítható, hogy a tantárgy elnevezése és tartalma, valamint jellege összhangban voltak.

Az I.–V. és a VIII. tárgykört minden hallgatónak együtt és egyformán oktatták, de a VI. és a VII. tárgykör kifejezetten a katonai elhárító illetve a határőr felderítő tisztek felkészítését szolgálta, ezért a VI. tárgykörből csak néhány, alapvetően mindkét állománycsoportnak azonosan fontos témát tartottak csak meg közösen, az oktatás 1/3-a, 68 tanóra pedig elkülönülten, az elhárítási területek (tehát a Néphadsereg illetve a Határőrség) sajátosságainak megfelelően folyt. Ez az oktatásszervezési megoldás biztosította az egységes értelmezést, az azonos szemléletet, a közös elméleti és gyakorlati alapokat, ugyanakkor lehetővé tette a valóban célirányos és differenciált felkészítést.

A II. tárgykör: Titkaink és a népgazdaság állambiztonsági védelme az állambiztonsági szervek, közöttük a katonai elhárító szolgálat két másik jelentős területével foglalkozott. A titokvédelem klasszikus, tradicionális feladata az elhárító szerveknek a világ minden táján, minden országban, minden fegyveres erőben. Külön témákban oktatták az állam- szolgálati titoksértések nyomozását, valamint a prevenciós jelleggel végzett titokvédelem kérdéseit.

A népgazdaság állambiztonsági védelmének kérdéseit négy témában tárgyalták. Egy-egy témát szántak a gazdasági illetve a korrupciós jellegű bűncselekményekre. Külön foglalkoztak a népgazdaság elleni bűnözés kriminológiai összefüggéseivel. A témakört a népgazdaság kémkedésre érzékeny, illetve biztonsági szempontból fontos területein folyó elhárító munka megszervezésének oktatásával zárták.

A III. tárgykör Az idegenforgalom és a bűnözés állambiztonsági, elhárítási vonzatait tartalmazta. A korabeli nemzetközi és hazai viszonyokra visszaemlékezve, a hatalom szempontjából fontos kérdések voltak ezek. A kétpólusú világ végzetesnek tűnő szembenállása már oldódott, különösen Európában nyert teret az emberek és az eszmék egyre szabadabb áramlása. Hazánk a nyugat felé való nyitásban élen járt, sokféle és dinamikus kapcsolatok épültek az állami, gazdasági, kulturális stb. és a privát szférákban is. Ugyanakkor a bővülő kapcsolatok, sokasodó ki- és beutazások miatt szükségesnek tartották az állami kontroll fenntartását és az érzékeny területek védelmét.

A tárgykör tartalmi szempontból igen összetett volt. A bevezető téma általános, alapozó jellegű, az idegenforgalom és a bűnözés kérdéseivel, valamint a külföldiek jogi megítélésével foglalkozott. A következő témákat tekintve kifejezetten a büntetőjogi ismeretek körébe tartoztak a vám- és deviza bűncselekmények, a tiltott határátlépés oktatása, illetve elsősorban a kriminalisztikai ismeretek körébe tartozott a nevezett bűncselekmények nyomozása. Az elhárítói szakmai tevékenység elemeit képezték a „nem szocialista” országokból beutazók közötti kémelhárító, szűrő-kutató felderítő munka, valamint a „nem szocialista” országokba kiutazó magyar állampolgárok védelmével összefüggő feladatok megszervezése. Külön téma foglalkozott a kapitalista országból végleg, vagy késedelmesen hazatért személyek operatív

ellenőrzésének megszervezésével. Egy önálló témában oktatták a terrorcselekmények megelőzéséhez és felderítéséhez kapcsolódó szakmai feladatokat.

Az állambiztonsági munka erőinek, eszközeinek együttes alkalmazása, a IV. tárgykör némileg kapcsolódik az előzetes ellenőrzés és bizalmas nyomozás témákhoz, bár ezúttal inkább a szakmai munka bizonyos különleges, nem tipikus eseteiről, tevékenységformáiról van szó.

Olyan ismereteket oktattak a tárgykör öt témája során, mint:

a támadólagos elhárítás,

az operatív csapda,

az operatív játszma,

valamint ezekhez a szakfeladatokhoz kapcsolódóan tartósan, vagy rövid időre külföldre kihelyezett hálózati személy felkészítése.

Az ellenséges hírszerző szervek, vagy ellenérdekelt titkosszolgálatok elleni harcban ezek az ismeretek ma is szükségesek, nem hiányoznak a jelenlegi képzések tematikáiból. A záró téma a konspiratív körözés és a kutatómunka kérdéseit foglalta magába. A szökött katonák megtalálása érdekében végzett eredményes operatív tevékenységhez ez az ismeretanyag nélkülözhetetlen volt.

Az V. tárgykör a Belső ellenség elleni harc kérdései címet viselte. Tartalmilag a szocialista állam politikai berendezkedésére, stabilitására veszélyt jelentő cselekményekkel, valamint az ilyen jellegű cselekmények elkövetőivel, eszközeikkel, módszereikkel és a felderítés szakmai feladataival foglalkoztak. Mivel a katonai elhárítás alaprendeltetése szerint nem ez volt a szakmai tevékenység fő iránya, hiszen a fegyveres erőkhöz bizonyos mértékig szűrt állomány került be a társadalomból, ezért a tanfolyami tematikából is egyértelműen kitűnik, hogy inkább a társadalom egészéről, pontosabban az ún. „belső reakció” erőiről, ellenségesnek minősített tevékenységéről általános tájékozottságot nyújtó ismereteket oktattak, mintsem a katonai elhárítás ilyen irányú feladatait. A tárgykör témái között nincs erre utaló cím, konkrétan tehát nem oktatták a katonai elhárítás feladatait a belső ellenség elleni harcban.

A témák között szerepeltek:

az állam elleni és a politikai jellegű bűncselekmények kriminológiai és kriminalisztikai kérdései;

az izgatás és nyomozása;

a fiatalok bűnözésének alakulása, megelőzése, az ifjúság védelme;

a kulturális terület sajátosságai;

egyházak, szekták és az elhárítás feladatai;

a veszélyes elemek, visszaeső politikai bűnöző és „F” (figyelő) dossziés személyek operatív ellenőrzése.

A tárgykör alapvetően a katonai elhárító tisztek felkészítését szolgálta. A tárgykör tizennyolc témájából az első hat téma oktatása együtt történt a határőr felderítő hallgatókkal, majd a különvált tancsoportokban 12–12 témát fordítottak a katonai elhárítás, illetve a határőr felderítés speciális ismeretanyagának oktatására.

A közösen feldolgozott témák:

a katonai bűncselekmények,

a katonai büntetőeljárás,
a szökések alakulása, okai,
a katonai szökések nyomozása,
a katonai elhárítás története,
a katonai elhárítás alapvető feladatai, működési területe, szervezete.

Csak a katonai elhárító tisztek számára oktatták azt a 12 témát, amelynek tartalma a szakmai tevékenység mindennapos gyakorlata volt. Ennek keretében 20 tanórát terveztek a haderőnemi sajátosságok bemutatására és az elhárító munka megszervezésének kérdéseire a szárazföldi csapatoknál, a hátszázágvédelmi alakulatoknál, a repülő és légvédelmi csapatoknál, a BM Határőrség területén, valamint a törzsekben (magasabb parancsnokságokon) és az intézeteknél.

A témák között foglalkoztak az operatív helyzet elemeivel, értékelésének gyakorlatával, és a III/IV. csoportfőnökség információáramlási és jelentési rendszerével. Oktatták a parancsnokokkal megvalósítandó együttműködés tartalmi és módszerbeli kérdéseit, valamint a téma keretében foglalkoztak a párt- és politikai szervekkel való kapcsolattartással és közös tevékenységgel, az együttműködéssel.

Külön témákat biztosítottak: a háborús időszak szakmai tevékenységére történő felkészítésre; a szovjet és magyar katonai objektumok külső állambiztonsági védelmével kapcsolatos feladatokra és a katonai rendezvények, szállítások és harcgyakorlatok operatív biztosítására.

Az elhárító tiszti beosztásra való konkrét felkészítést szolgálták a munkarenddel, az operatív munka megszervezésével, továbbá a személyi állomány állambiztonsági oktatásával foglalkozó témák. Ugyancsak ide tartozott az állambiztonsági rendkívüli események megelőzése érdekében és bekövetkezésük esetén végzett tevékenység oktatása.

A határőr felderítés tisztjeinek külön oktatása a VII. tárgykör keretében történt a rendelkezésre álló 70 tanórában. A témák a működési terület sajátosságait tükrözik. A határőr felderítő szervezetnek az illegális határátlépések megelőzése, megakadályozása, illetve az ilyen jellegű cselekmények bekövetkezése esetén a nyomozás végzése volt az egyik alapvető feladata.

A határőr felderítő szervek az operatív munkában természetesen mindazon ismereteket, erőket és eszközöket alkalmazták, amelyek a katonai elhárítás (tágabban értelmezve pedig az állambiztonsági szervek) rendelkezésére álltak. Tehát szerveztek és foglalkoztattak hálózatot, valamint széles körben hálózaton kívüli kapcsolatokat is. Ugyanúgy végezték az operatív helyzet értékelését, a parancsnoki állománnyal való együttműködést, a konspirációs és biztonsági szabályok érvényesítését, természetesen a határőrizeti területen. A szakmai munkában alkalmazták a tipikus megelőző, korlátozó, kiszorító és megszakító operatív és nyílt intézkedéseket. Folytattak bizalmas nyomozást és előzetes ellenőrzést. Alkalmaztak operatív technikai rendszabályokat és titkos kutatást.

A VIII. tárgykört egységesen oktatták minden hallgatónak. A tárgykör, Az állomány védelme két témát tartalmazott: a BM személyi állományának éberségre és konspirációra történő nevelése; az állambiztonsági szervek ügyvitelének szabályai, a titkos ügykezelés rendje.

A „Komplex ismeretanyag” tantárgyról összefoglalóan azt állapíthatjuk meg, hogy a katonai elhárító tisztek átképző tanfolyamának súlyponti elemét képezte.

A tanfolyam tematikája tartalmazta még a „Testnevelés” tantárgyra fordított 44 tanórát, ami azt jelentette, hogy minden héten 2 óra jutott a hallgatók edzettségének, állóképességének fejlesztésére, bár ez az idő a nyilvánvalóan fokozott szellemi igénybevétel miatt, a sok tantermi foglalkozás között meglehetősen kevésnek tűnhetett.

* * *

Összegezeként megállapíthatjuk: 1985-ben az elhárító tisztek átképző tanfolyama a cél, a tartalom, az oktatás minden elemében és mozzanatában magán viselte azt a specifikumot, hogy a Katonai Elhárító Csoportfőnökség a Magyar Népköztársaság egyik állambiztonsági szolgálata volt, és a korabeli szabályozókban meghatározott speciális feladatokat látott el a Honvédelmi Minisztérium, a Magyar Néphadsereg, a Határőrség és a Belső Karhatalom területén. Az alaprendeltetés eredményes teljesítése sajátos követelményeket támasztott a katonai elhárító tisztekkel szemben, ezért különös hangsúlyt helyeztek a napi szakmai munkához szükséges ismeretek oktatására.

Az átképző tanfolyam megszervezése és magas tartalmi színvonala azt igazolta, hogy a szolgálat felelősen gondoskodott arról, hogy tisztjei a speciális szaktudás megszerezzék és azt a gyakorlatban alkalmazni tudják. Ezért a felkészítés egyrészt az elhárító szakmai tevékenységhez közvetlenül kapcsolódó tudományokra (jog, pszichológia, bűnügyi tudományok ismeretanyagára), másrészt döntő mértékben a praxis törvényszerűségeire, követelményeire és logikájára épült. A tanfolyam tananyagában a szakmai ismeretek egyes területeit megfelelően súlyozták, szinte nincs feleslegesként minősíthető tárgykör vagy téma.

A kor politikai-ideológiai lenyomata (bár a szervezet erősen politikafüggő) csak helyenként található meg és nem túlzott mértékben érezhető. Hiányossággént, mai kritikaként elsősorban a képzés kevésbé gyakorlatias jellege fogalmazható meg, hiszen a képzésre fordított tanórák mindösszesen 18%-a jutott gyakorlati foglalkozásra, ezzel szemben a szeminárium és az előadás nagyjából azonos óraszámban folyt. Némileg hiányolhatók a pályafutást megalapozó és az ún. általános műveltségi interdiszciplináris ismeretek is. Be kell azonban látnunk, hogy a tematika és a tanfolyam legnagyobb korlátját az időtényező jelentette. A 6 hónap, a 726 tanóra szoros és sallangmentes, racionális tanulmányi tervezést tett szükségessé és lehetővé. A vizsgált átképző tanfolyam tematikájának tartalomelemzése azt igazolta, hogy ezt a követelményt maximálisan teljesítették.